

Azərbaycan maarifinin yorulmaz carçısı

HƏSƏN BƏY ZƏRDABİ – 170

Bakı-2012

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

Azərbaycan
Milli Kitabxanası

Azərbaycan maarifinin yorulmaz carçısı

Həsən bəy Zərdabi-170

*Respublikanın kütləvi və
ixtisaslaşdırılmış kitabxanaları,
Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sis-
temləri üçün metodik vəsait*

Bakı-2012

Tərtibçi:

A.Abdullayeva

**İxtisas redaktoru v 
buraxılıŒa məsul:**

K.Tahirov,
fəlsəfə doktoru,
 m kdar mədəniyyət iŒ isi

Redaktor:

G.S f r liyeva

**Az rba yan maarifinin yorulmaz  ar ısı: Həsən bəy
Zərdabi – 170:** metodik vəsait /tərt.ed. A.Abdullayeva; ixt. red. v 
bur. m s. K.Tahirov; red. G.S f r liyeva; M.F.Axundov adına
Az rba yan Milli Kitabxanası.- Bakı, 2012.- 46 s.

Həsən bəy Zərdabinin 170 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2012-ci ildə Azərbaycan milli mətbuatının banisi, görkəmli ictimai xadim, böyük maarifpərvər, tanınmış publisist, pedaqoq və təbiətşünas alim Həsən bəy Səlim bəy oğlu Zərdabinin (Məlikovun) 170 illiyi tamam olur.

Azərbaycanda sosial-mədəni həyatın on doqquzuncu əsrin ikinci yarısından etibarən sürətli canlanmasında və ictimai fikrin maarifçi-demokratik ideyalarla zənginləşməsində Həsən bəy Zərdabinin müstəsna xidmətləri vardır. Zərdabi yaradıcısı, təşkilatçısı və redaktoru olduğu “Əkinçi” qəzetini doğma ana dilində nəşr etdirməklə milli mətbuatın bünövrəsini qoymuş, dövrünün ziyalılarını bu qəzet ətrafında birləşdirərək taleyüklü mühüm vəzifələrin uğurla həyata keçirilməsində misilsiz rol oynamışdır.

Xalqımızın mədəni-ictimai fikir tarixinə dəyərli töhfələr vermiş Həsən bəy Zərdabinin 170 illik yubileyinin layiqincə keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq qərara alıram:

1.Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə birlikdə Həsən bəy Zərdabinin 170 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər planını hazırlayıb həyata keçirsin.

2.Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 4 iyun 2012-ci il

Tərtibçidən

2012-ci ildə xalqımızın mədəni-ictimai fikir tarixinə dəyərli töhfələr vermiş, milli mətbuatımızın banisi Həsən bəy Zərdabının 170 illik yubileyi qeyd edilir.

Respublikanın bütün elm, təhsil və mədəniyyət müəssisələrində, xüsusən də kitabxanalarda böyük maarifpərvər, tanınmış publisist, pedaqoq Həsən bəy Zərdabının 170 illik yubileyinin layiqincə keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 04 iyun 2012-ci il tarixli Sərəncam imzalamışdır.

Təqdim olunan metodik vəsait görkəmli maarifpərvər ziyalı, ictimai xadim H.Zərdabının 170 illik yubileyi ilə əlaqədar tədbirlərin kitabxanalarda və digər mədəniyyət müəssisələrində keçirilməsi üsullarını və formalarını təbliğ etmək üçün tərtib edilmişdir. Metodik vəsaitdə H.Zərdabının həyat və fəaliyyəti haqqında geniş məlumat verilmiş, görkəmli şəxslərin görkəmli ziyalı barədə dəyərli fikirləri təqdim edilmiş, yubileylə əlaqədar müxtəlif kütləvi tədbirlərin keçirilməsi məqsədilə tövsiyələr işıqlandırılmışdır. Kütləvi tədbirlərə hazırlıq prosesində kitabxanaçıların istifadəsi üçün vəsaitin sonunda əlavə materiallar və tövsiyə ədəbiyyat siyahısı verilmişdir.

Nəşrlə bağlı rəy və təkliflərini Milli Kitabxanaya göndərən mütəxəssislərə və oxuculara əvvəlcədən minnətdarlığımızı bildiririk.

Ünvan: AZ-1000 Bakı şəh., Xaqani küç. 29;

E-mail: metodik@anl.az

HƏSƏN BƏY ZƏRDABI – 170

Ey adlı, şərəfətli, fədakar böyük insan,
Aləmlərə sığmaz Vətənə etdiyün ehsan...

Abdulla Şaiq

Azərbaycan mədəniyyəti tarixində misilsiz xidmətləri olan, həyat və yaradıcılığı ilə öz xalqının mədəni və elmi fikir intibahı tarixində silinməz izlər qoyan görkəmli mütəfəkkir və ictimai xadimlərdən biri də Həsən bəy Zərdabidir.

Görkəmli jurnalist, alim, pedaqoq, maarifçi-demokrat Həsən bəy Zərdabinin adı xalqımızın maariflənməsi, mənəvi dirçəlişi və fikir təkamülü ilə sıx bağlıdır.

Həsən bəy Səlim bəy oğlu Zərdabi 1842-ci il iyun ayının 28-də (bəzi mənbələrdə 1837-ci il) keçmiş Bakı quberniyasına daxil olan Göyçay qəzasının Zərdab kəndində bəy ailəsində anadan olmuşdur.

İbtidai təhsilini mollaxanada alan Həsən bəy 1854-cü ildə dörd sinifli Şamaxı məktəbi nəzdində yenicə təşkil olunmuş pansionun ikinci sinfinə qəbul olmuş və oranı əla qiymətlərlə bitirmişdir. 1858-ci ildə isə Tiflis Qəza Gimnaziyası yanında Blaqaqrodni Pansionunun V sinfinə daxil olmuş və oranı müvəffəqiyyətlə başa vuraraq 1861-ci ildə Moskva Universitetinin fizika-riyaziyyat fakültəsinin “Təbiyyat” şöbəsinə daxil olmuşdur. Moskva Universiteti Zərdabinin gələcək inkişafı üçün çox böyük perspektivlər açmış və onun dünyagörüşünün formalaşmasına əsaslı dərəcədə təsir etmişdir. Həsən bəy Zərdabi 1865-ci ildə Moskva Universitetini müvəffəqiyyətlə bitirmişdir.

1869-cu il noyabr ayının 18-də Həsən bəy Zərdabi Bakı Realni Gimnaziyasına “Təbiyyat tarixi” müəllimi vəzifəsinə təyin edilmişdir. O, burada işlədiyi müddətdə xalqı maarifləndirmək işində, gənc nəslin - gələcəyin ümidi olan məktəb şagirdlərinin tərbiyəsinin düzgün istiqamətə yönəldilməsi sahə-

sində əlindən gələni əsirgəməmiş, onları gələcəkdə xalqın azadlığı və maariflənməsi uğrunda mətin və mübariz yetişdirməyə çalışmışdı. Bununla kifayətlənməyən Zərdabi həmin məktəbdə oxuyan kasıb və yetim uşaqların acınacaqlı vəziyyətini nəzərə alaraq, onlara kömək etmək, küçələrdə səfil doluşan yetim uşaqları məktəbə düzəltmək məqsədilə xeyriyyə cəmiyyəti təşkil etmişdi.

Zərdabi xalqın, gənc nəslin tərbiyə edilib maariflənməsi işində teatrın da önəmli rolu olduğunu düşünmüşdü. Belə ki, 1873-cü ildə onun rəhbərliyi altında, Nəcəf bəy Vəzirovun və Əsgər bəy Adıgözəlovun yaxından iştirakı ilə Bakı Realnı Gimnaziyasının otaqlarından birində böyük dramaturq M.F.Axundzadənin “Hacı Qara” komediyasının tamaşası göstərilmişdi. Bununla da, Azərbaycan milli teatrının əsası qoyulmuşdu.

Sonralar təkcə xeyriyyə cəmiyyətləri və teatr vasitəsilə həqiqi mənada xalqın maariflənməsinə nail olmağın mümkün olmadığını dərk edən Zərdabi maarif işi üçün geniş imkanlar açmağa ideya vasitələri axtarmışdı. Bu axtarışın nəticəsi kimi 1875-ci ilin 22 iyulunda uzun əziyyətlərdən sonra “Əkinçi” adlı qəzet nəşr edilmiş və Azərbaycan milli mətbuatının əsası qoyulmuşdu. Dərc olunan bu qəzet XIX əsrin ikinci yarısında Azərbaycanda cəhalətə, avamlığa, nadanlığa qarşı mübarizədə, xalqın maarifə, mədəniyyətə çatmasında, maarifçilik ideyalarının yayılması və mütərəqqi ziyalıların yetişməsində mühüm rol oynamışdı.

Lakin “Əkinçi” qəzeti uzun müddət fəaliyyətini davam etdirə bilməmiş, 1877-ci ilin sentyabrında çar senzurası tərəfindən bağlanmışdı. “Əkinçi” ayda iki dəfə 300-400 tirajla nəşr olunurdu. Bu illər ərzində qəzetin 56 nömrəsi çıxmışdı. “Əkinçi” qəzetində Nəcəf bəy Vəzirovun, Əsgər ağa Goraninin Moskvadan, Məhəmmədağlı Əlizadə Şirvaninin Şamaxıdan, Heydərinin Dərbənddən göndərdikləri məktublar, Seyid Əzim

Şirvaninin şeirləri və Mirzə Fətəli Axundovun “Vəkili-naməlu-mi millət” imzası ilə məqalələri dərc olunurdu.

Zərdabinin fəaliyyətindən qorxuya düşən polis idarəsi onu Bakıdan uzaqlaşdırmaq məqsədilə ona dəfələrlə təzyiqlər göstərmiş və 1878-ci ildə Zərdabi öz razılığı ilə məktəbdən azad olunmuşdu.

O, 1879-cu ilin sonlarında ailəsi ilə birlikdə doğma kəndləri olan Zərdaba köçmüş, 1896-cı ilə qədər orada yaşamaq olmuşdu. Onun buradakı çoxcəhətli fəaliyyətinin bir nümunəsi də kənddə məktəb açmaq üçün göstərdiyi səylər idi. Həsən bəyin 1883-cü ildə “Kaspi” qəzetində dərc etdirdiyi “Zərdabda məktəb olacaqdır mı?” məqaləsi həmin arzusunun açıq ifadəsi idi.

Zərdabi Bakıya gəldikdən sonra görkəmli ictimai xadim kimi fəaliyyətini davam etdirmişdir. 1898-ci ildən etibarən Bakıda Rus-tatar məktəblərinin açılması Zərdabinin maarifçilik fəaliyyətinin ən parlaq nümunələrindən idi.

1905-1907-ci illər inqilabı dövründə Həsən bəy Azərbaycanda maarifin tərəqqisi işində böyük fəaliyyət göstərmiş və xalqın oyanışının belə mühüm dövründə ziyalıları bu iş uğrunda birləşməyə çağırmışdı. 1906-cı ildə Zərdabinin Azərbaycan müəllimlərinə müraciətlə yazmış olduğu “Açıq məktub” adlı məqaləsi dərc olunmuşdu. Məqalədə xalq maarifinə aid o dövr üçün olduqca maraqlı məsələlər irəli sürülmüşdü.

Həsən bəy Zərdabini narahat edən mühüm məsələlərdən biri də bəzi yazıçı və müxbirlərin öz ana dilində deyil, başqa dillərdə yazmaları idi. Bu yazılarda ərəb və fars tərkiblərinə həddindən artıq geniş yer verildiyinə görə sadə xalq bunu anlamaq iqtidarında deyildi. Bu problemlə əlaqədar olaraq Zərdabi “Dil dəvası” adlı məqaləsində yazıçıları sadə xalq dilində yazmağa dəvət etmişdi.

Görkəmli maarifçi folklor nümunələrinə də biganə qalmamış, yaradıcılığında şeir və nəğmələrə xüsusi yer vermişdir. O, şeir və nəğmələrin xalq içərisində geniş yayılması məqsədilə

1905-ci ildə bu folklor nümunələrini “Türk nəğmələrinin məcmuəsi” adı altında nəşr etdirərək Bakı məktəblərinin şagirdlərinə təmənnasız paylamış və müəllimlərin bu nəğmələri şagirdlərə öyrətməsi üçün digər şəhərlərə də göndərmişdi.

Həsən bəy Zərdabi ömrünün axırına qədər jurnalistlik, maarifçilik fəaliyyətini dayandırmamışdır. Təkcə 1907-ci ildə “Dəbistan” jurnalında yeddiyə qədər məqalə dərc etdirmişdir. O, bu məqalələrilə gənclərə vətən qarşısında namusluluq, əməyə sevgi, dostluq və s. sifətlər aşılamağa çalışmışdır.

Həsən bəy Zərdabi həmişə əzilən və istismar olunan kütlələrin tərəfində olmuşdur. “Əkinçi” qəzetində kəndlilərin ağır həyat şəraiti, onların yarıac-yarıtox dolanmaları qabarıq şəkildə oxucuların nəzərinə çatdırılmışdır. Zərdabi “Kənd mirzələrindən xilas olmalıyız” adlı məqaləsində möhtəkirlərin törətdikləri cinayətləri, onların tüfeyli həyatını kəskin tənqid atəşinə tutmuşdur.

Həsən bəy Zərdabi öz yaradıcılığında təbiət elmlərinə, təbiət sirlərinin öyrənilməsinə də geniş yer vermişdir. Belə ki, Bakıda dərc olunan “Həyat” və “Kaspi” qəzetlərində Zərdabinin məktəb və tərbiyə, eyni zamanda, anatomiya, fiziologiya, zoologiya məsələlərinə aid və ilk uşaq jurnalı olan “Dəbistan”da “Qarınca”, “Bal arısı”, “Pişiyə dair”, “Kəsəyənə dair”, “Qara mala dair”, “Su itinə dair” sərlövhəli təbii-elmi və kütləvi məqalələri dərc edilmişdir. Bunlardan başqa, “Şərqi-Rus”, “Məktəb”, “Füyuzat”, “İrşad” və s. kimi qəzet və jurnallarda müxtəlif ictimai, iqtisadi və elmi məqalələri dərc olunmuşdur.

Həsən bəy Zərdabi “Yeni ulduzlar”, “Marsda insan yaşayır mı?”, “Aydın fəzalarının yer üzərində üzvi həyata təsiri”, “Torpaq, su və hava” və bir çox digər əsərlərində mühüm kainat hadisələrinin elmi izahını vermişdir.

İctimai-siyasi problemlərlə yanaşı, əxlaq məsələləri də Zərdabinin fikrindən yayınmamışdır. Əxlaq və etika məsələləri Zərdabinin dünyagörüşündə mühüm yerlərdən birini tutmuşdur. Onun əsərlərində cəmiyyətdə mövcud olan iki bir-biri ilə

təzad təşkil edən sifətlər müqayisəli şəkildə qarşı-qarşıya qoyulmuşdu: bir tərəfdə zəhmətkeş təbəqə üçün xarakterik olan ən üstün əxlaqi cəhətlər, digər tərəfdə isə istismarçı siniflərə xas olan rüşvətxorluq, riyakarlıq, sərxoşluq, lazım gəldikdə pul-mal xatirinə öz millətini satmaq kimi qeyri-insani keyfiyyətlər dururdu. Ömrünün sonunadək gərgin yaradıcılıq fəaliyyəti ilə məşğul olan H.Zərdabi Azərbaycan xalqının tarixinə milli teatrımızın banisi, mətbuatımızın yaradıcısı, ilk qız məktəbinin təsisçisi, Birinci Müəllimlər Qurultayının təşkilatçısı və sədri, görkəmli ictimai xadim və fədakar bir müəllim kimi daxil olmuşdur.

Öz xalqına sədaqətlə xidmət etmək, xalqı maarifləndirmək, azadlıq hərəkatını canlandırmaq naminə yaşadığı dövrün bütün eybəcərliklərini, haqsızlıqlarını, xalqın zəhmətkeş təbəqələrini əzən, onları zülm altında inlədən feodal qəddarlıqlarını çəkinmədən yazılarında ifşa edən Həsən bəy zəngin ədəbi irsi və fəaliyyəti ilə Azərbaycan mədəniyyəti tarixinə yaddaşlardan silinməyən izlər qoyub getmiş böyük tarixi və ədəbi şəxsiyyətdir.

Həsən bəy Zərdabi Məlikov 1907-ci il noyabr ayının 28-də iflic xəstəliyindən vəfat etmiş, köhnə Bibiheybət məscidinin yaxınlığında dəfn olunmuşdur. Onun ölümü o dövr Azərbaycan ziyalılarını hədsiz dərəcədə kədərləndirmişdir. “Tazə həyat” qəzetinin Zərdabinin ölümünə həsr edilmiş bir nömrəsində onun dəfn mərasiminin hələ Bakının tarixində görünməmiş bir hüznə, kədərli keçirildiyi qeyd edilmişdi. 1937-ci ildə Bibiheybət yaxınlığındakı ərəzi dağıdılmış və 1957-ci ildə H.Zərdabinin vəfatının 50 illiyi qeyd olunarkən onun nəşi Fəxri Xiya-banda dəfn olunmuşdur.

Görkəmli ziyalının adını xalqımız hər zaman uca tutmuş, xatirəsini əbədiləşdirmişdir. Həsən bəy Zərdabi adına 1930-cu ildə Bakıda Təbiət Tarixi Muzeyi yaradılmış, Zərdab rayonunda H.Zərdabi adına park salınmış, ev muzeyi yaradılmışdır. Bakıda və regionlarımızda adını daşıyan küçələr var. 1943-cü ildə H.Zərdabi adına Gəncə Dövlət Pedaqoji İnstitutu fəaliyyət

göstərmiş, XX əsrin 90-cı illərində “Əkinçi” Mətbuat Cəmiyyətinin təşəbbüsü ilə adına fəxri diplom və medal təsis edilmişdir. 2003-cü ildə Nizami Xudiyevin ssenarisi əsasında Vasif Məmmədzadənin rejissorluğu ilə qısametrajlı bədii-sənədli televiziya filmi çəkilməmişdir. 2010-cu ildə Milli Mətbuatın 135 illiyinə həsr olunmuş gümüşdən xatirə sikkəsi hazırlanmış, onun üz tərəfində görkəmli publisistin portreti təsvir edilmişdir. 2012-ci ildə Bakı Slavyan Universitetinin filologiya və jurnalistika fakültələrinin yerləşdiyi tədris binasında təmirdən sonra H.Zərdabi adına auditoriya yaradılmışdır. Xalqımızın mədəni-ictimai fikir tarixinə dəyərli töhfələr vermiş H.Zərdabinin 170 illik yubileyinin layiqincə keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 4 iyun 2012-ci il tarixində sərəncam imzalamışdır.

Moskva Universitetini namizədlik diplomu ilə bitirən ilk müsəlman məzun, Azərbaycanın ilk universitet təhsilli alim və müəllimi, islam dünyasının ilk təbiətşünas alimi, Bakı Gimnaziyasının ilk müsəlman müəllimi (1869-cu il), təkəcə Azərbaycanda deyil, bütün müsəlman Şərqiində islam xeyriyyəçilik hərəkatının banisi (“Cəmiyyəti-Xeyriyyə”, 1872), 1873-cü ildə şagirdləri ilə birlikdə Bakıda Azərbaycan dilində ilk teatr tamaşası göstərən mədəniyyət xadimi, Azərbaycan mətbuatının banisi, Azərbaycanda ilk qızlar gimnaziyasının açılmasının təşəbbüskarı, Azərbaycan müəllimlərinin birinci qurultayının təşkilatçısı və qurultayın sədri (1906) Həsən bəy Zərdabi şəxsiyyətinin xalqı qarşısındakı xidmətləri unudulmazdır.

Həsən bəy Zərdabinin həyat və fəaliyyətinin əsas tarixləri

- 1842** - Həsən bəy Zərdabi Məlikov keçmiş Bakı quberniyasına daxil olan Göyçay qəzasının Zərdab kəndində bəy ailəsində anadan olmuşdur.
- 1854** - Dördsinipli Şamaxı məktəbi nəzdində təşkil olunmuş Pansionun II sinfinə qəbul olunmuşdur.
- 1858** - Tiflis Qəza Gimnaziyası yanında Blaçarodni pansionunun V sinfinə daxil olmuşdur.
- 1861** - Moskva Universitetinə qəbul olmuşdur.
- 1865** - Moskva Universitetini müvəffəqiyyətlə bitirmişdir.
- 1865-1866** - Tiflisdə Torpaq Palatasında işləmişdir.
- 1866** - Bakı Qəza idarəsinə işə düzəlmişdir.
- 1868** - Qubada Barışıq Məhkəməsinin katibi vəzifəsinə təyin olunmuşdur.
- 1869** - Bakı Realnı Gimnaziyasına “Təbiyyat tarixi” müəllimi vəzifə-

sinə təyin edilmişdir.

- 1873** - Həsən bəy Zərdabinin rəhbərliyi altında Bakı Realnı Gimnaziyasında böyük dramaturq M.F.Axundovun “Hacı Qara” komediyasının tamaşası göstərilmişdir.
- 1875, 22 iyul** - Həsən bəyin banisi olduğu “Əkinçi” qəzetinin çapı ilə Azərbaycan milli mətbuatının əsası qoyulmuşdur.
- 1877** - “Əkinçi” qəzeti çar senzurası tərəfindən bağlanmış, Həsən bəy Bakı Realnı məktəbində işə başlamışdır.
- 1898** - Zərdabinin iştirakı ilə Bakıda rus-tatar məktəbi açılmışdır.
- 1901** - Bakıda Azərbaycan qızları üçün ilk məktəbin açılmasının təşəbbüskarı və təşkilatçısı olmuşdur.
- 1905** - “Türk nəğmələrinin məcmuəsi” adlı nəşri çapdan çıxmışdır.
- 1906** - Azərbaycan müəllimlərinin Bakıda keçirilmiş I Qurultayının təşkilatçısı və sədri olmuşdur (N.Nəri-manovla birlikdə).

- 1907, 28 noyabr** - Həsən bəy Zərdabi Məlikov vəfat etmişdir.
- 1930** - Bakıda H.Zərdabi adına Təbiət Tarixi Muzeyi yaradılmışdır.
- 1943** - Həsən bəy Zərdabi adına Gəncə Dövlət Pedaqoji İnstitutu fəaliyyət göstərmişdir.
- XX əsrin 90-cı illəri** - “Əkinçi” Mətbuat Cəmiyyətinin təşəbbüsü ilə adına fəxri diplom və medal təsis edilmişdir.
- 2003** - Nizami Xudiyevin ssenarisi əsasında Vasif Məmmədzadənin rejissorluğu ilə qısametrajlı bədii-sənədli televiziya filmi çəkilmişdir.
- 2010** - Milli Mətbuatın 135 illiyinə həsr olunmuş gümüşdən xatirə sikkəsi hazırlanmış, onun üz tərəfində görkəmli publisistin portreti təsvir edilmişdir.
- 2012, 4 iyun** - Həsən bəy Zərdabının 170 illik yubileyinin layiqincə keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev sərəncam imzalamışdır.
- 2012, 19 iyul** - Həsən bəy Zərdabi muzeyində

əsaslı təmir və bədii tərtibat işlərinin aparılması haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev sərəncam imzalamışdır.

2012

- Bakı Slavyan Universitetinin filologiya və jurnalistika fakültələrinin yerləşdiyi tədris binasında təmirdən sonra H.Zərdabi adına auditoriya yaradılmışdır.

Həsən bəy Zərdabinin seçilmiş fikirləri

Maarifdən, elmdən məhrum bir xalq işıqdan məhrumdur.

* * *

Qiymət, öz işin üçün mükafat, tərif və s. axtarma. Xalq üçün çalış, o arxanca gedəcək və səni qiymətləndirəcək. Bunun üçün əvvəlcə onun inamını qazan.

* * *

Dama-dama daş deşilər. Bunlar bir zamanlar onlara dost olduğumu anlayarlar, məktəbin, teatrın mənfəətini başa düşürlər. Onlara qəzet də verə bilsək, müsəlmanların dünyagörüşünü tamamilə dəyişdirə bilərik.

* * *

Qəzetənin ümdə muradı mübahisədir ki, aqıl kəslər bir böylə mübahisə edib işləri xalqə bəyan etsinlər.

* * *

İstəyirsinizmi türk milləti yaşasın, qabağa getsin, elmi və mərifəti olsun, mədəniyyəti olsun - buna dil verin: türklər öz dillərini itiriblər, sizin sözlünüzü onlar anlamırlar. Onların dilini tapın, verin onlar yaşasın, qabağa getsin.

* * *

Biz öz xahişimiz ilə bir-birimizə qul olmuşuq: Rəiyyət padşaha, övrət kişiyə, uşaq ataya, nökar ağaya, şagird ustaya

və qeyri qul deyil? Və buna səbəb – bizim ata, baba adətləridir. Nə qədər böylə olsa biz tərəqqi etməyəcəyik və edə bilmərik.

* * *

Bizim sabiq “cəmiyyəti-xeyriyyə” bina tutmadığından, teatr oynanan otaq boş qaldığından aşkar oldu ki, müsəlman qardaşlarımızı bir yerə cəm edib, zəmanəyə müvafiq məktəbxanalar açdırıb, küçə və bazarlarda qalan uşaqları oxutmaq olmayacaq. Elmsiz də bu zəmanədə dolanmaq mümkün deyil...

* * *

Hər bir vilayətin qəzeti gərək o vilayətin aynası olsun. Yəni o vilayətin sakinləri elədiyi işlər, onlara lazım olan şeylər, xülasə onların hər bir dərdi və xahişi o qəzətdə çap olunsun ki, o qəzətə baxan, xalqı aynada görən kimi görsün.

* * *

Dünya bir şeydir ki, həmişə dövrən edir və insan bu tövr dünyanın gərdisinə görə gərək, habelə öz rəftarını da dəyişsin ki, məsəldir deyərlər: “Zəmanə sənə saz olmasa sən zəmanəyə saz olginən”. Pəs olmaz ki, dünyada həmişə bir qayda ilə rəftar olsun. Bizim zəmanə dəyişilməyi, əlbəttə hər anlayan kəsə məlumdur və bu tövr zəmanənin dəyişilməsi bizim ilə deyil. Həmçinin, biz qadir deyilik ki, zəmanəni dəyişilməkdən saxlayaq. O kəslər ki, həmişə etibar edib bizim sözlərimizə əməl edirlər, zəmanə dəyişildiyinə görə gün-gündən tərəqqi edib irəli gedirlər...

* * *

İnsan ətrafında olan şeyləri və dünya ilə olan münasibətini həvəsi-xəmsə vasitəsilə dərk edir. Həvəsi-xəmsənin əvvəlcisi qüvveyi-basirədir ki, gözlərin vasitəsilə, ikincisi qüvveyi-samiədir ki, qulaqların vasitəsilə, üçüncüsü qüvveyi-şammədir ki, burun vasitəsilə, dördüncüsü qüvveyi-zaiqədir ki, dil vasitəsilə və beşincisi qüvveyi-lamisədir ki, bədənin dərisi vasitəsilə dərk olurlar.

* * *

Ey elm təhsil edən cavanlarımız! ... Vətən qardaşlarınızla üns tutmaq çətinidir. Siz danışdığınızı onlar başa düşməyib, əfəlinizi şəriətə namüvafiq hesab edib, sizə kafir deyib incidəcəklər... Amma insaf deyil ki, beş gün ömrün ləzzətindən ötrü milləti-qardaşlarınızı atıb onları kor və sərgərdan qoyasınız. Pəs ləzzəti dünyaya təmə etməyib öz qardaşlarınızı əməli-xeyrə vadar edin. Qoy şüəralar sizi həcv etsin, mollalar lənət oxusun, əvamünnas daşa bassın, siz millət üçün zəhmət çəkirsiniz və bişəkk, gələcəkdə millətin gözü açılanda sizi şəhid hesab edib, sizə rəhmət oxuyacaq...

* * *

Damcı-damcı ilə yaramız sağalası yara deyil. İndi sel vaxtıdır. Elm gərək sel kimi axsın ki, hər istəyən ondan içib doya bilsin. Belə yanğı vaxtında hər millətini istəyən borcudur ki, birə-beş artıq işləsin və bir də bizim oxuyanımız az olduğuna biz gərək nə ki, işi müftə və bitəmənna millət üçün eləyək, hətta lazım olsa xərcini də bəqədr məqdur özümüz gərək verək. Belədə iş irəli gedə bilər...

* * *

Bizim Qafqaz müsəlmanlarına heç bir yazı və dil ilə deyilən söz o qədər əsər etməz, necə ki, şeir ilə deyilən söz, ələlxüsus nəğmələr ilə ki, xoş sovt ilə oxunur və bunun səbəbi odur ki, Qafqazın yerlərinin xasiyyəti belədir. Bizim cənnətin bir guşəsinə oxşayan vətənimizin dağları, çayları, xoş abü-havası və hər bir cəhətdən səfalı və dilgüşa olmağı, onun az zəhmətlə bol məhsul götürən əhalisini cuşə gətirir.

* * *

Həqiqət biz bir-birimiz ilə xoruz-beçə kimi cəmaətin, ələlxüsus xaricilərin hüzurunda döyüşməmiş çox eyibdir. Bizim bədbəxt müsəlman tائفəsi qeyrilərdən geridə qalıb xab-qəflətdən oyana bilmədiyinin bir böyük səbəbi də budur ki, biz öz nəfsimizi öldürə bilməyib qeyri vacibli işləri kənara qoyub bir-birimiz ilə tutuşub qeyriləri özümüzə güldürürük. Bəsdir, belə məsləkdən əl çəkəlim.

* * *

Həqiqət elm təhsil etməyi başlayan tayfa qaranlıq otağın qapısını açıb çölə çıxan kimidir ki, bu zaman günün işığı onun gözlərini nurlandırmaqdan başqa otağın da içinə daxil olub orada olan şeyləri artıq işıqlandırıb bir qeyri surətə salır.

Görkəmli şəxsiyyətlər Həsən bəy Zərdabi haqqında

1875-ci il iyulun 22-də “Əkinçi” qəzetinin nəşrə başlaması ilə böyük maarifçi, nəşir Həsən bəy Zərdabi tərəfindən əsası qoyulmuş Azərbaycan milli mətbuatı ölkəmizdə həmişə qabaqcıl ideyaların carçısı, dövrün, ictimai-siyasi həyatın güzgüsü olmuşdur.

İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Hər bir millətin, hər bir xalqın tarixində elə şəxsiyyətlər olur ki, onların həyatı, şəxsiyyəti, gördüyü işlərin rolu və əhəmiyyəti zaman keçdikcə daha qabarıq və aydın görünür. Millət belə övladları ilə fəxr edir, onların xatirəsini əziz tutur və daim yad edir. Belə şəxslər ölməzlik qazanır, əbədi olaraq millətin qəlbində yaşayırlar. Azərbaycan xalqı üçün belə böyük oğullardan, xatirəsi daim əziz və uca tutulan şəxsiyyətlərdən biri də Həsən bəy (Məlikov) Zərdabidir.

Fuad Qasımsadə

akademik

Həsən bəy Zərdabinin mənəvi irsi xalqımızın böyük sərvətidir və bu sərvət keçmişimizlə bugünümüz arasında mənəvi körpü rolunu oynayır.

Şamil Vəliyev

professor

Yalnız “Əkinçi”yə görə, maarifin yorulmaz carçısı, milli heysiyyətin təəssübkeşi kimi çıxış etdiyinə görə Zərdabinin adı Azərbaycan mədəniyyəti tarixinə qızıl hərflərlə yazılmağa layiqdir. Və yalnız professional Azərbaycan teatrının təməl

daşını qoyduğuna görə onun adı mədəniyyətimizin korifevləri sırasında ön cərgədə çəkilməlidir...

Vilayət Quliyev
professor

Geniş həyat təcrübəsi və fitri istedadla malik Həsən bəy Zərdabi daha çox milli məktəblərimizin təbii ehtiyac və tələbatlarına diqqət yetirirdi; o boş və gurultulu sözləri, həyatla az tanış olan bəzi gənc pedaqoqların birtərəfli nitqlərini sevmirdi. Bununla belə böyük səbr nümayiş etdirərək başqalarının fikirlərinə böyük hörmətlə yanaşırdı...

Firidun bəy Köçərli
ədəbiyyatşünas alim

Zərdabi ilk Azərbaycan təbiyyatçısı, əsl alim və tanınmış jurnalist olmuşdur. Onun “Əkinçi”, “Həyat”, “Dəbistan” və başqa qəzet və jurnallarda təbiətşünaslıq məsələlərinə həsr olunmuş elmi məqalələri pedaqoqlar, gənclər və kəndlilər üçün çeşidli məlumat mənbəyi kimi xidmət etmişdir. O, Bakıda – “neft şahlığı”nda - nəfəsini dərmədən, yalnız öz xalqı üçün yaşamış və əmək sərf etmişdir.

Abdulla Şaiq
yazıçı

Aləmi-islam bir qaranlıq içərisində qaldığı zaman bu adam əlinə məşəl alıb qaranlığı işıqlandıрмаğa çalışmışdır. O məşəl nə idi? Əvvəlinci mətbu kəlam idi...

Əli bəy Hüseynzadə
ədəbiyyatşünas alim, tənqidçi

...Həsən bəy xalqın tərəfində olmaqla özünü həmişəlik şəxsi-maddi qazanc və maraqlardan məhrum etmişdi - bu onun sadə, rahat, ciddi təbiətinə tamamilə uyğun idi. O, ali təhsil almış ilk Qafqaz müsəlmanlarından biri idi, yaxşı xidməti

mövqə qazana bilərdi. Lakin Həsən bəy ömrünün sonunadək fədakar bir himayədar kimi boynuna düşən yükü təmənnasız olaraq daşdı, öz xalqının maariflənməsi, onun həyati mənafehinin qorunması yolunda mübariz, pioner, mayak oldu...

Əlimərdan bəy Topçubaşov
ictimai-siyasi xadim

Həsən bəy Zərdabi möhkəm iradəyə, qaynar və tükənməz enerjiyə malik fədakar xalq xadimi idi.

Abbas Zamanov
ədəbiyyatşünas

Biz Həsən bəy Zərdabi haqqında düşünərkən hər şeydən əvvəl, öz döşündən onu yedizdirən, boya-başa çətdirən xalqın mənəvi qüvvəsinin onun yaradıcılığında öz əksini tapdığını görürük.

Zaman Məmmədov
fəlsəfə elmləri namizədi

XIX əsrin son rübündə Azərbaycan tərəqqipərvər ictimaiyyətinin, elmi fikrinin əsas aparıcı siması, xalqın qabaqcıl ziyalıları öz ətrafında mütərəqqi ideyalar və sosial rifah uğrunda birləşdirən ictimai xadim Həsən bəy Zərdabi olmuşdur.

Qəhrəman Behbudov
hüquqşünas

H.Zərdabi öz dövrünün geniş dünyagörüşə, hərtərəfli biliyə malik bir ziyalı olması etibarilə, xalqının acılı-şirinli həyatının, ömür-gününün bütün sahələri ilə maraqlanmış və bu haqda yazılı böyük bir irs qoyub getmişdir.

Esmira Cavadova
tarix elmləri namizədi

Həsən bəy Zərdabi haqqında şeirlər

Həzaran şükr kim, bir şəxsi-aliqədr hümmətdən,
Qəzet bünyadına Rusiyyədə izn aldı dövlətdən.
Məlikzadə Həsən bəy arifi-dünya Zərdabi,
Götürdü əhli-islamı bu gün xaki-məzəllətdən.
Zəbani-türk ilə agah eylər əhli-Qafqazı,
Gahi tazə xəbərlərdən, gəh asari-hökumətdən.
Olub sövdəgəri-xeyr ol mükərrəm əhli-islamı,
Xəbərdar eylədi hər nəfə hər kəsbü ticarətdən.
Nəsimi sübhətək feyzi olub bu aləmə sari,
Oyatdı lütf əliylə qəflət əhlin xabi-qəflətdən.
Bu iznə razılıq vacibdir əlhəq əhli-islamə,
Ki, verdi imperaturi-cahanpərvər ədalətdən.
Dəxi ol izn alan şəxsin bizəvacibdir ikrami,
Ki, oldu xeyrxahi əhli-Qafqazın nəcabətdən.
Görüb ol kari-xeyri bu duanı eylədi Seyyid,
Dedi əhli Şəmaxi cümləsi amin sədaqətdən.
İlahi padşahi-Rusun eylə dövlətin əfzun,
Məlikzadə Həsən bəyin ömrünü hifz eylə afətdən.

Seyid Əzim Şirvani

şair

Ənin

Uçdun, ey ruhi-püfütuhi – Həsən!
Uçuşun iztirari-təndənmi?
Qoca bülbül, niyə sovuлдun sən?
Ya səfa bulmadın çəməndənmi?

Ey həqiqi mücahidi-islam!
Nəşri-irfanda etdiyincə dəvam-
Səni aləmə yaxdı yoxsa əvam?
Gedişin kəsərti-mihəndənmi?...

Yoxsa əkdikcə toxum südqü səfa
Səni təkdir edirmiş əhli cəfa?
Gözlədikdə bu yolda şərti-vəfa,-
Görmədin yardım əhli-fəndənmi?

Ey “Əkinçi” məzariatında
Bulmadınsa səmər həyatında,
İştə həngameyi-məmatında
Bu tənəbbüt deyil Həsəndənmi?

Leyk millət fəqət sifatin üçün,
Mütəzəkkir nüuti-zatın üçün,
Əsəfa, bir bina səmatın üçün
Yadigar olmasın da səndənmi?..

Həsənim, şimdi qıl behiştə xuram,
Onda Seyyid Əzimə söylə səlam;
Key məhin şairi-bədii-kəlam
Bir xəbər tutmasın vətəndənmi?

Ürəfa məskəni olan Şirvan
Cühələ xabgahidir əlan;
Bizi iğfal edən bu nüktə haman
Kəndimizdən deyil, zəmanədənmi?

Mirzə Ələkbər Sabir
şair

Mücahidi-Millət **Həsən Bəyin ruhuna ithaf**

Ey toxmpaşi-məzrəeyi-elmü mərifət!
Oldun qəriqi-mövceyi-ənvari-məğfirət.

Bir heykəli-mücəssəm idin, ey vücudi-pak,
Şol məsləki-bülənd ilə oldun dəfini-xak.
Əlayi-şani-qövm idi əqsayi-məqsədin,
Ləbrizi-rəhmət olsun o pakizə mərəqədin!
Fəal bir “Əkinçə”idin, ey ədib sən,
İlahi-kəştzar idi mətlubin, ey Həsən
Baği-fənədə toxmi-bəqa əkmisən, düha!
İfayi-xidmət etmisən, ey piri-canfədə!
Nəşri-maarifə nə böyük xidmət eylədin.
Tövsi-saheyi-ədəbə qeyrət elədin.
Cəhd eylədin izaləyə afati-millət,
Əfsus, görmədin ki, mükafati-xidməti!
Ey məşəli-təyəqqüzü iqad edən ədib,
Tarix namın ilə edər iktisabi-zib.
Aldın şu nuri qoynuna, ey sayeyi-ədəm,
Vurdun qülubi-ümmətə min zəxmi-pürələm.
Qıldı üful dəhrdə ol nuri-intibah,
Xaki-siyah içində doğub şimdi bir sabah.
Ey tirə xak içində təvəttün edən həvam!
Sizlər də eyləyin şu gözəl pirə ehtiram.
Tiği-təhəssür ilə dili zəxmdardır,
Rəncidə qılmayın onu, pək ixtiyardır.
Cismın qocaltdı görmək üçün gənc ümmətin,
Girdi məzarə görmədi məsud millətin.
Tabavəri-təhəmmül olub çox müsibətə,
Tabü təvanı qalmaq artıq əziyyətə.
Azürdə etdi xəlq onu, siz şəfqət eyləyin,
Cismi-nəzarinə baxınız, hörmət eyləyin!
Ol zat kim, qünudeyi-xaki-məzardır,
“Va ümmətə!...” sədası ilə naləkardır.
Ey tirə xak içində təvəttün edən həvam,
Sizlər də eyləyin şu gözəl pirə ehtiram!
Çəşmanına toxunmayın, ol intizardır,
Amalının hüsuluna həp didəardır.

Fikrin kimi münəvvər ola mərqədin sənin,
Millətdən özgə olmadı bir məqsədin sənin.

Məhəmməd Hadi
şair

Möhtəmə müəllimimiz Həsən bəy Məlikovun ölümünə

Bu sənmişən ey dahi, o tabut qucağında?
Sönmüşmü həyatın belə məhsullu çağında?
Ey şanlı “Əkinçi!”, sən idin gəncliyə rəhbər!
Aldı səni bizdən ölüm, ey nur saçan ülkər!
Ey adlı, şərəfətli, fədakar, böyük insan,
Aləmlərə sığmaz vətənə etdiyin ehsan...
Bar vermədedir bəslədiyin dadlı diləklər.
Almış sənin ətrafını bax, canlı çiçəklər.
Həsret gözünü aç bir an, ey şanlı mücahid,
Minlərcə bu məktəbli cavanlar buna şahid:
Yordu o zəif cismini zəhmət və məşəqqət,
Doğma vətənin qoynuna gir, ol daha rahat.
Gəlmiş hamı qəlbində kədər son görüşə, bax!
Mümkünmü səni ey böyük insan, de unutmaq”!

Abdulla Şaiq
şair

Həsən bəy Zərdabi irsinin kitabxanalarda təbliği

Həsən bəy Zərdabinin öz zənginliyi, əhatəliliyi və cazibədarlığı ilə diqqəti cəlb edən dünyagörüşünü, yaradıcılığını təfərrüatı ilə oxuculara çatdırmaq mədəniyyət tariximizin öyrənilməsi işinə xidmət etmək yolunda mühüm addım kimi qiymətləndirilməlidir. Əks təqdirdə, gələcək nəsil Zərdabi də daxil olmaqla, görkəmli alim və mütəfəkkirlərimizin, filosoflarımızın həyatını, yaradıcılıq yolunu, qoyub getdikləri elmi-fəlsəfi irsi izləyib öyrənmədən xalqımızın mədəniyyətini, tarixini düzgün qiymətləndirə bilməz.

Azərbaycan oxucularının ən çox sevdiyi maarifpərvər ziyalılardan biri olan Həsən bəy Zərdabinin keçmiş olduğu zəngin həyat yolu və qoyub getdiyi yaradıcılıq irsini böyük oxucu kütləsi arasında təbliğ etmək məqsədilə yubiley ərəfəsində bütün kitabxanalar xüsusi tədbirlər planı hazırlamalıdır. Bu tədbirlər planında kitab sərgiləri, görüşlər, sual-cavab gecələri, məruzə və mühazirələr, söhbətlər, kitab və elektron resursların təqdimatları, konfranslar və s. əyani və şifahi təbliğat formalarından istifadə olunmasına geniş yer verilməlidir.

Kitabxanalarda ilk növbədə, Həsən bəy Zərdabinin çapdan çıxmış əsərlərinin, eləcə də onun dövrü mətbuat səhifələrində dərc olunmuş məqalələrinin, şeirlərinin, uşaqlar üçün yazdığı əsərlərinin, şəxsiyyəti, yaradıcılığı haqqında son dövrlərdə çap olunmuş dövrü mətbuat nümunələrinin, kitablar və digər materialların kataloq və kartotekalarda geniş əks olunmasına xüsusi diqqət yetirilməlidir. Həsən bəy Zərdabi irsinin təbliği həmçinin, dövrün tələbinə uyğun olaraq elektron formada da həyata keçirilməli, elektron məlumat bazaları hazırlanmalı, kitabların və digər resursların təqdimatları keçirilməli, slayd şoular hazırlanmalı və oxucular arasında təbliğ edilməlidir.

Müasir kitabxanalarda ənənəvi vasitələrlə yanaşı, texniki vasitələrin istifadəsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Hazırda

region kitabxanaları kompyuterlərlə təchiz edilmiş, elektron kataloq, elektron kitabxanalar, MKS-lərin veb saytları yaradılmış və onların yaradılması nəinki yerli oxuculara, həm də uzaq məsafədə yerləşən istifadəçilərə kitabxana- informasiya xidməti göstərilməsində mühüm rol oynayır. Hazırda respublika MKS-lərinin, demək olar ki, hamısının internetə çıxışı vardır və MKS-lər öz saytları vasitəsilə bu və ya digər tədbirlərin keçirilməsi haqqında informasiyalarla oxucuları qabaqcadan məlumatlandırmaq imkanına malikdirlər. Bu baxımdan Həsən bəy Zərdabının 170 illiyi münasibətilə keçiriləcək tədbirlərin hər birinin anonsunun MKS-in saytında yerləşdirilməsi məqsədəuyğun olardı.

Kitabxananın saytında Həsən bəy Zərdabının həyat və yaradıcılığını əks etdirən **məlumat bazaları** yaratmaq olar. Bu bazalar H.Zərdabının yaradıcılığı, müəllimlik fəaliyyəti, milli teatrın yaranmasındakı rolu, milli mətbuatımızın banisi kimi xidmətləri barədə məlumatlarla maraqlanan oxuculara, ziyalılara və mütəxəssislərə, alimlərə, tələbələrə və məktəblilərə, eyni zamanda geniş oxucu kütləsinə görkəmli maarifçi haqqında müəyyən məlumat almaqda yaxından köməklik göstərə bilər.

Yaradılmış **məlumat bazası** istifadəçinin informasiyaya olan tələbatını ödəyə bilən dəyərli mənbə olmalıdır.

Nümunə üçün **“Həsən bəy Zərdabi-170”** adlı elektron məlumat bazasının təxmini nümunəsini təqdim edirik:

Prezidentin Sərəncamı

Həyat və yaradıcılığı haqqında

- Əsas tarixləri

H.Zərdabının seçilmiş fikirləri

Görkəmli şəxslər H.Zərdabi haqqında

Əsərləri

- Kitablar
- Məqalələr

“Əkinçi” qəzeti

Həqqında

- Kitablar
- Məqalələr
- Dissertasiya və avtoreferatlar

Xatirəsinin əbədiləşdirilməsi

- Şərəfinə ucaldılmış heykəllər
- Portretləri
- Adını daşıyan mədəniyyət müəssisələri
- Adını daşıyan küçələr
- Xatirə sikkələri, medal və mükafatları
- Filmlər

Fotoqalereya

Məlumat bazası geniş və əhatəli tərtib edilərsə, şairin yubileyi ilə əlaqədar keçirilən bütün tədbirlərdə ondan istifadə etmək, proyektor vasitəsilə geniş oxucu kütləsinə təqdim etmək olar.

Həsən bəy Zərdabi irsinin təbliği məqsədilə yubiley ərəfəsində hər bir kitabxanada kitab sərgiləri təşkil etmək məqsədəuyğun olardı. **“Həsən bəy Zərdabi-170”** adlı sərgi tərtib etmək üçün kitabxanaçı ilk növbədə öz fondunu nəzərdən keçirməli, mövcud olan Azərbaycan və xarici dillərdə kitabları, qəzet və jurnal materiallarını müəyyənləşdirməli və onları müəyyən prinsip əsasında qruplaşdırmalıdır. Bundan sonra kitabxanaçı sərginin tərtibatını planlaşdırmalı, sərgidə təqdim etmək üçün yubilyarın münasib şəklini seçməlidir. Oxucuların diqqətini cəlb etmək üçün “Əkinçi” qəzetinin müxtəlif nömrələrindən fotolar, Həsən bəy Zərdabinin həyat və fəaliyyətini əks etdirən görüntülər, ev-muzeyindən şəkillər, yubilyarın şərəfinə ucaldılmış heykəllərin portretləri, adına təsis edilmiş medal və digər mükafatların şəkillərini nümayiş etdirmək məqsədəuyğun olardı. Sərgi bir neçə bölmədən: Həsən bəy Zərdabinin **Əsərləri**; (Azərbaycan, rus və xarici dillərdə),

Haqqında ədəbiyyat (kitablar, məqalələr); **H.Zərdabi və milli mətbuat**; **Müasirləri H.Zərdabi haqqında**; **Həsən bəy Zərdabi və Azərbaycan teatri** və s. ibarət ola bilər. Sərgidə yubilyar haqqında maraqlı məlumatları əks etdirən izahlı mətnlər də təqdim edilə bilər. Görkəmli şəxslərin H.Zərdabi haqqında söylədikləri fikirləri, sitatları rəssama yazdırıb sərgini daha da rəngarəng və maraqlı etmək olar.

Qeyd: *Kitabxanaçı sərgi hazırlayarkən vəsaitin sonunda tövsiyə edilən ədəbiyyat siyahısı və əlavələrdə verilmiş məlumatlardan istifadə edə bilər.*

Həsən bəy Zərdabi irsinin təbliğində **guşələr** də hazırlamaq olar. Guşələr sərgiyə nisbətən daha geniş və əhatəli olmaqla yanaşı daimi və ya uzunmüddətli xarakter daşıyır. Görkəmli ictimai xadim Həsən bəy Zərdabinin 170 illik yubileyi ilə əlaqədar yaradılan guşə elə yerdə olmalıdır ki kitabxanaya gələn oxucunun diqqətini cəlb etsin. Belə ki, guşədə əlavə olaraq kartoteka, tövsiyə ədəbiyyat siyahıları, mövzuya uyğun bir sıra sənədlər, yubilyar haqqında filmlər, ekran əsərləri, səs yazılarından ibarət disklər öz əksini tapmalıdır. Guşələrin təşkilində hər cür texniki təbliğat vasitələrindən gündən-günə daha çox istifadə edilir. Belə ki, hazırda kitabxanalar öz saytlarında da elektron guşələr yarada bilərlər.

Kitabxanalarda ədəbiyyatın təbliği ilə əlaqədar həyata keçirilən tədbirlərdən biri də **şifahi biblioqrafik icmallar** hesab olunur. Biblioqrafik icmalın keçirilməsində əsas məqsəd kitabxanaya yeni daxil olan kitabı oxucuların diqqətinə çatdırmaqdan, onların oxunmasına təsir göstərməkdən və oxucuların mütaliəsini istiqamətləndirməkdən ibarətdir.

Həsən bəy Zərdabinin 170 illik yubileyi ilə əlaqədar keçirilən biblioqrafik icmalda kitabxanaçı giriş sözü ilə çıxış edərək ədib haqqında məlumat verir. Burada əsas məqsəd yeni çapdan çıxmış kitablar, dövrü mətbuatda çıxmış məqalələrlə oxucuları tanış etmək və həmin kitabları təbliğ etməkdən

ibarətdir. Bəzən mövzuyla əlaqədar oxucuların az müraciət etdiyi lakin dəyərli mənbələr haqqında da icmal keçirilir. İlk növbədə təqdim ediləcək mənbələr kitabxanaçı tərəfindən əvvəlcədən müəyyənləşdirilməli, oxucu qrupu, dəvət olunacaq qonaqlar nəzərə alınmalıdır. Tədbirə hazırlıq mərhələsi başa çatdıqdan sonra şifahi biblioqrafik icmalın keçirilməsi barədə elan hazırlamaq, kitabxananın saytında anons vermək, dəvətnamə hazırlamaq olar. İcmal zamanı kitab haqqında geniş danışmaq məsləhət deyil. İlk növbədə kitabxanaçı yubilyar haqqında qısaca məlumat verər, bəzən bu məqsədlə müəyyən slaydlar hazırlayıb təqdim edə bilər. Sonra barəsində söhbət açılan kitablardan, məqalələrdən, qəzet və jurnallardan elə detallar və ya faktlar seçməlidir ki, hər bir oxucu tezliklə həmin kitabı və ya digər nəşri oxumağa tələssin. Həmçinin kitab haqqında dövrü mətbuat səhifələrində gedən məqalələrin, resenziyaların da oxuculara çatdırılması əhəmiyyətlidir. Kitabxanaçı tədbir iştirakçılarına təqdim etdiyi sənəd növlərini necə əldə etmək yolları və əgər elektron mətni mövcuddursa onların yerləşdiyi elektron ünvanlar barədə məlumat çatdırmalıdır. Həmçinin Həsənbəy Zərdabi haqqında kitabxanada olan bütün materialların biblioqrafik siyahısı da oxuculara təqdim edilə bilər. V.Quliyevin **“Böyük əkinçi: Həsən bəy Zərdabi”**, Q.Behbudovun **“Həsən bəy Zərdabinin Azərbaycanda siyasi-hüquqi görüşləri”**, C.M. Nağıyevanın **“Həsən bəy Zərdabi arxivinin təsviri”** adlı kitabları, **“Əkinçi”** qəzetini nümunə göstərmək olar. Tədbiri geniş ictimaiyyətin diqqətinə çatdırmaq məqsədilə KİV nümayəndələrini dəvət etmək əhəmiyyətli olardı.

Zərdabinin yaradıcılıq irsinin kitabxanalarda təbliğ edilməsində **elmi konfransın** keçirilməsi olduqca önəmlidir. Bu tədbir forması bir qədər çox vaxt apardığından kitabxana işçiləri əvvəlcədən xüsusi hazırlıq işləri görməlidir. Tədbirin maraqlı və canlı keçirilməsini təmin etmək üçün ziyalıları, şair və yazıçıları, jurnalistləri, yaradıcı birliklərin işçilərini, fəal

oxucuları işə cəlb etmək, tədbirə dəvət etmək məqsədəuyğun olardı.

Kitabxanaçı konfransın keçirilməsi üçün xüsusi proqram tərtib etməlidir. Proqramda keçiriləcək tədbirin adı, giriş sözü və çıxış edəcək şəxslərin adları, dəvətililər göstərilir. Həsən bəy Zərdabi yaradıcılığına həsr edilmiş konfransda maarifpərvər ziyalının əsərlərindən və onun haqqında yazılmış materiallardan ibarət sərgi, tövsiyə ədəbiyyat siyahıları, kitabxana plakatları, bülletenlər, bukletlər, bədii və sənədli filmlərin nümayişi, elektron məlumat bazasının, Zərdabi yaradıcılığına, ictimai fəaliyyətinə həsr edilmiş slayd şounun təqdimatı və s. nəzərdə tutula bilər. Tədbirdən əvvəl elan və afişa hazırlanmalı, kitabxananın saytında anons verilməli, dəvətnamələr yazılmalı, KİV nümayəndələri dəvət edilməlidir. Kitabxanaçı oxucularla fərdi iş prosesində konfransda çıxış etmək istəyənləri müəyyənləşdirməli, kimin hansı məsələ ətrafında çıxış edəcəyini öyrənməli, onlara lazımi mənbələrin axtarışında, əldə edilməsində kömək etməlidir. Kitabxanaçı konfransda çıxış edəcək hər bir məruzəçini kitabla təmin etməli və onların çıxışa hazır olub-olmadığını müəyyənləşdirməlidir. Konfransın elmi xarakterli olduğunu nəzərə alaraq kitabxanaçı iş mütəfəkkirin tədqiqatçılarını, humanitar sahənin tələbə və müəllim kollektivini, jurnalistləri, ziyalıları cəlb etməli, çıxış üçün söz verməlidir. Bütün bunlarla yanaşı, tədbirin harada və nə vaxt keçiriləcəyi də təyin edilməli və yalnız bundan sonra konfransı keçirmək üçün vaxtı dəqiqləşdirib elan yazmaq olar. Əlbəttə, kitabxanaçı təşkil etdiyi hər bir tədbirdə özü də çıxış etməlidir. O, tədbirin mövzusu üzrə kitabxana tərəfindən həyata keçirilmiş məsələlərdən, görülən işlərdən danışmalı, yeri gəlsə mövzuya uyğun slayd hazırlayıb giriş kimi təqdim edə bilər.

Alimin tədqiqatçıları ilə keçirilən **görüşlər** də çox əhəmiyyətlidir. Görüş zamanı oxucularla canlı ünsiyyət yaranır və bu canlı ünsiyyət zamanı tədqiqatçıların əsərlərində bugünə kimi yazılmamış, mətbuatda açıqlanmamış fikirlər, maraqlı faktlar

üzə çıxır. Bu iki cəhət nəticəsində həm üzbəüz dialoq üçün şərait yaranır, həm fikirlərin qarşılıqlı uzlaşması və müzakirələr baş verir, həm də oxucuların bilmədiyi bir çox məsələlərə aydınlıq gətirilir.

Görüşdə iştirak edəcək yaradıcı ziyalılar, mühazirəçilər, jurnalistlər, çıxışçılar H.Zərdabi irsi ilə yaxından tanış olmaqla yanaşı, həm də natiqlik məharətlərinə görə seçilməlidirlər.

Görüşlərin səmərəli və keyfiyyətli təşkilində müasir texniki vasitələrin imkanlarından, indiyə qədər çap olunmuş materiallardan bəhs edən lent yazılarından, audio-video materiallardan, video çarxlardan, mövzuya uyğun slayd şoulardan istifadə olunmalıdır. Təəssüratların uzun illər yaşamasında görüşlərdə iştirak edən maraqlı şəxsiyyətlərin, peşəkar jurnalistlərin, mətbuat işçilərinin çıxışları mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Xüsusən də məktəblilər, böyüməkdə olan gənc nəsil, tələbələr əlçatmaz bildikləri həmin şəxsiyyətlərlə üzbəüz təmasda olduqdan sonra özləri də bu zirvəni fəth etmək arzusunda olur, bilmədikləri məlumatları öyrənir və onlarda müsbət keyfiyyətlər formalaşır, inkişaf edir.

Görüşə hazırlıq prosesi bitdikdən sonra, tədbirin təşkil olunacağı məkan, dəqiq vaxt, dəvət olunacaq qonaqlar və iştirakçılar, oxucular müəyyənləşdirilir. Elan hazırlanır və kitabxananın saytında anons verilir. Kitabxanaçı giriş sözü ilə tədbiri açıq elan edir, görüşə dəvət olunanları tədbir iştirakçıları ilə tanış edir, qısaca fəaliyyətlərindən danışır, sonra sözü qonaqlara verir. Bundan sonra qonaqlar Həsən bəy Zərdabinin həyat və fəaliyyəti barədə qısaca bəhs edir, maarifpərvər ziyalının xalq üçün gördüyü işlər daha geniş işıqlandırılır, maraqlı faktlar, alimin fəaliyyətinin tədqiq olunan və hələ də araşdırılmayan aspektləri iştirakçıların diqqətinə çatdırılır. Tədbir iştirakçıları məruzəçilərə onları maraqlandıran suallar verir, bəzən isə təklif və rəylərlə çıxış edirlər. Görüşlər zamanı tədqiqatçıların görkəmli ictimai xadim Həsən bəy haqda yazdıqları kitablar, məqalələr də təqdim edilə bilər və onların məzmunu qısaca

annotasiya formasında oxucuların diqqətinə çatdırıla bilər. Tədbirin keçiriləcəyi məkanda kitabxananın fondunda olan Həsən bəy Zərdabinin həyat və fəaliyyəti barədə bütün sənədlərdən ibarət sərgi hazırlamaq olar.

Tədbirin sonunda kitabxanaçı oxucuların, eləcə də kitabxanaya işçilərinin adından görüşə gələn şəxslərə təşəkkürünü bildirir.

Bu gün kitabxanalarında təbliğat məqsədilə uşaqlar və yeniyetmələr arasında keçirilən müsabiqələr də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. H.Zərdabinin yubileyi ilə əlaqədar kitabxanaçı **“Həsən bəy Zərdabini tanıyırsınızmi?”** həm inşa, həm də rəsm müsabiqəsi təşkil edə bilər. Kitabxanaçı əvvəlcədən öz oxucularına müsabiqənin keçiriləcəyi barədə məlumat verməlidir.

Xidmət ərazisində olan orta məktəblər, liseylər, kolleclərin şagirdlərini və digər müəssisələrdə çalışan şəxsləri də bu işə cəlb etmək olar. Bu həm uşaqlar və yeniyetmələrin bacarığını üzə çıxarmağa səbəb olacaq, həm də maarifpərvər ziyalı H.Zərdabi ilə yaxından tanış olmaqda kömək edəcəkdir.

Bu müsabiqə ilə kitabxanaçı islam dünyasının ilk təbiətşünas alimi, Bakı Gimnaziyasının ilk müsəlman müəllimi, təkcə Azərbaycanda deyil, bütün müsəlman Şərqində islam xeyriyyəçilik hərəkatının banisi, 1873-cü ildə öz şagirdləri ilə birlikdə Bakıda Azərbaycan dilində ilk teatr tamaşası göstərən mədəniyyət xadimi, Azərbaycan mətbuatının banisi, Azərbaycanda ilk qızlar gimnaziyasının açılmasının təşəbbüskarı və təşkilatçısı, Azərbaycan müəllimlərinin birinci qurultayının təşkilatçısı Həsən bəy Zərdabi şəxsiyyətinin uşaq və gənclər üçün hansı simada daha çox qəbul edildiyini müəyyənləşdirə bilər. Kitabxanaçı həmçinin müsabiqəyə qatılan iştirakçıları ədəbiyyatla təmin etməli, onlara müsabiqənin şərtləri haqqında məlumat verməlidir. İstər uşaqların çəkdiyi rəsmlərdə, istərsə də yazdıqları inşalarda formalaşan kiçik təsəvvürlər gələcək üçün böyük təməl yaradır və gənc nəsildə görkəmli ictimai xadimin

həyat və fəaliyyəti haqqında biliklərin formalaşmasına xidmət edir.

Kitabxanaçı çəkilən rəsmləri və inşaları topladıqdan sonra ədalətli seçim etmək məqsədilə mütəxəssislərdən ibarət komissiya yaradır və konkret gün təyin edilərək, sərgi və təqdimat keçirilir. Qaliblər müəyyən edildikdən sonra bir neçə nominasiyada hədiyyələrlə mükafatlandırılır. Həmçinin həvəsləndirici təltiflər, fəxri fərmanlar, diplomlar da hazırlamaq olar. Tədbiri KİV vasitəsilə işıqlandırmaq, kitabxananın saytında müsabiqə barədə məlumat vermək, qaliblərin fotolarını və əl işlərini təqdim etmək əhəmiyyətli olardı.

Elmə, təhsilə böyük qiymət verən maarifçi haqqında kitabxanada “H.Zərdabi elm və maarif haqqında” adlı **mövzu gecəsi** keçirmək məqsəduyğun olardı. Kitabxanaçı yubilyarın həyat və fəaliyyəti ilə yaxından tanış olmalı, maraqlı faktlar əsasında tədbirin ssenarisini tərtib etməlidir. İştirakçıların yaş həddi nəzərə alınmalı, elə materiallar seçilməlidir ki, oxucuda H.Zərdabinin yaradıcılığına hörmət hissləri aşılansın, onun elmi fəaliyyəti hərtərəfli öyrənilsin. Hazırlıq işləri yekunlaşdıqdan sonra tədbirin keçirilmə vaxtı və yeri barədə elan hazırlanır və anons verilir.

Gecə kiçik məruzə və mühazirə ilə başlayır. Məruzədə H.Zərdabinin elm və maarif haqqında fikirləri, cəmiyyətin bütün üzvlərinə təhsil və tərbiyə verməyin böyük bəşəri əhəmiyyətindən, ölkənin hər yerində, ucqar kəndlərdə belə məktəblərin açılmasından, kitabxanalar təşkil edilməsindən və s. danışılmalıdır. Gecə, tədbirdə iştirak edən ziyalıların, müəllimlərin, elm və mədəniyyət xadimlərinin, fəalların çıxışları ilə başa çatır. Tədbir keçirilən məkan yubileyə uyğun plakatlar, fotolar ilə bəzədilir. Gecə üçün sərgilər, kitab vitrinləri hazırlamaq, tövsiyə edilən ədəbiyyatın siyahısını orda yerləşdirmək məsləhət görülür. Mövzu gecəsində H.Zərdabiyə həsr edilmiş sənədli filmlərin göstərilməsi də məqsəduyğun olardı.

Əlavələr

Həsən bəy Zərdabi muzeyində əsaslı təmir və bədii tərtibat işlərinin aparılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan mədəni-ictimai fikir tarixinin görkəmli şəxsiyyətlərindən biri, milli mətbuatımızın banisi Həsən bəy Zərdabinin zəngin irsi bugünkü və gələcək nəsillərin azərbaycançılıq məfkurəsinə sədaqət ruhunda formalaşmaları baxımından müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Həsən bəy Zərdabinin 170 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında” 2012-ci il 4 iyun tarixli 2269 nömrəli Sərəncamının icrası ilə əlaqədar Zərdab rayonunda yerləşən Həsən bəy Zərdabi muzeyində əsaslı təmir və bədii tərtibat işlərinin aparılmasını, muzeyin zəruri avadanlıqlarla təchiz olunmasını və eksponatlarla zənginləşdirilməsini, eləcə də ərazisinin abadlaşdırılmasını təmin etmək məqsədi ilə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq qərara alıram:

1. Zərdab rayonundakı Həsən bəy Zərdabi muzeyində əsaslı təmir və bədii tərtibat işlərinin aparılması üçün Azərbaycan Respublikasının 2012-ci il dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş Azərbaycan Respublikası Prezidentinin ehtiyat fondundan Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə 300 (üç yüz) min manat ayrılısın.

2. Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi bu Sərəncamın 1-ci hissəsində nəzərdə tutulan məbləğdə maliyyələşməni müəyyən olunmuş qaydada təmin etsin.

3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 19 iyul 2012-ci il

Həsən bəy Zərdabi adına Təbiət Tarixi Muzeyi

Mənsubiyyəti: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Geologiya institutu

Yaranma tarixi: 1930-cu il

Qısa məlumat: Zərdabi adına Təbiət Tarixi Muzeyi ekspozisiyasında Azərbaycanın zəngin təbii sərvətləri əks etdirilmişdir. Muzey zoologiya, paleontologiya və geologiya bölmələrindən ibarətdir. Zooloji bölmə faunanın onurğasızları və onurğalılardan (balıqlar, suda və quruda yaşayanlar, sürünənlər, quşlar, məməlilər) ibarətdir. Paleontologiya bölməsinin böyük marağa səbəb olması onunla izah olunur ki, burada nadir eksponatlar yerləşir (Binəqədi qır gölündən tapılmış onurğalı heyvanların skeletlərinin qalıqları). Geoloji bölmədə isə Azərbaycanın faydalı qazıntıları nümayiş etdirilir (minerallar, filiz, faydalı qazıntılar).

Həsən bəy Zərdabi adına Gəncə Dövlət Pedaqoji İnstitutu

Bu ali təhsil ocağı ilk olaraq Xalq Komissarlar Sovetinin 14 aprel 1938-ci il tarixli qərarı ilə Gəncədə Krupskaya adına iki illik Müəllimlər İnstitutu kimi fəaliyyətə başlamışdır. 1943-cü il sentyabr ayının 1-də təhsil ocağı tam ali təhsil verən Gəncə Dövlət Pedaqoji İnstitutuna çevrilmiş. 2000-ci ildə isə Ulu öndər Heydər Əliyevin “Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi” haqqında 13 iyun 2000-ci il tarixli fərmanı ilə Həsən bəy Zərdabi adına Gəncə Dövlət Pedaqoji İnstitutunun profili genişləndirilməklə, Gəncə Dövlət Universiteti yaradılmışdır. Universiteti rektoru Elman Məmmədovdur. Hazırda Universitetdə təhsil 2 pilləlidir. 8 fakültədə 33 ixtisas üzrə bakalavr pilləsində əyani və qiyabi yolla, həmçinin magistratura pilləsinin əyani və qiyabi şöbəsində 3655 nəfər təhsil alır.

Zərdab rayonunda Həsən bəy Zərdabi muzeyi

Zərdab rayonunda böyük mütəfəkkir, təbiətşünas-alim, istedadlı publisist və Azərbaycan milli mətbuatının banisi Həsən bəy Zərdabinin adını daşıyan bir ünvan fəaliyyət göstərir - **H.Zərdabi muzeyi**. Rayon Mədəniyyət və turizm şöbəsinin təşəbbüsü ilə 2005-ci ildə yaradılan bu muzeydə böyük mütəfəkkirin ailəsinə, qohumlarına aid əşyalar toplanmışdır. Burada hələ çox qədim zamanlarda Zərdabi nəslinin istifadə etdiyi məişət avadanlıqları da qorunur. Həm tarixilik baxımından, həm də Zərdabilərə məxsus olduğundan cəhrə, yun darağı, güyüm, nehrə, samovar və s. əşyalar diqqət çəkir. Muzeydə Zərdabinin əlyazmaları və “Əkinçi” qəzetinin bir neçə nüsxəsi də saxlanılır. O cümlədən, Zərdabinin ailəsinə, yaxın qohumlarına məxsus şəkillər də divarları bəzəyir. Muzeyin həyatında Zərdabinin abidəsi var. Buraya gələnlər böyük şəxsiyyətin büstü önünə gül dəstələri qoyaraq muzeyə daxil olurlar. Buradakı eksponatların arasında qədim bir lampa var. Deyilənə görə, uzun illər bu lampanın saldıdığı işıq altında Zərdabi “Əkinçi” üçün məqalələr yazırmış. Burada, həmçinin Zərdabinin yaşadığı dövrü, onun həyatını, fəaliyyətini əks etdirən fotosəkil və sənədlər toplanmışdır.

Həsən bəy Zərdabi (film, 2003)

2003-cü ildə “Azərbaycantelefilm”in istehsalı olan, görkəmli ziyalı H.Zərdabinin həyatından bəhs edən qısametrajlı bədii-sənədli televiziya filmi çəkilməmişdir. Filmin ssenari müəllifi Nizami Xudiyev, rejissoru Vasif Məmmədzadədir. Filmdə xronikal-sənədli kadrlardan istifadə olunmuşdur. Həsən bəy Zərdabi rolunu - Emil Seyidzadə, Hənifə xanım rolunu isə Əsmət Fətəli canlandırmışdır.

Həsən bəy Zərdabi mükafatı

H.Zərdabi mükafatı XX əsrin 90-cı illərində Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin o zamankı sədri, mərhum jurnalist Hacı Hacılinın təşəbbüsü ilə təsis olunmuşdur. Mükafat sərbəst nominasiyalar üzrə verilir.

Həsən bəy Zərdabi medalı

Azərbaycan Respublikası “Əkinçi” mətbuat cəmiyyəti 2004-cü ildə Həsən bəy Zərdabi medalını təsis etmişdir.

Milli Mətbuatın 135 illiyinə həsr olunmuş gümüş sikkə

Xatirə sikkəsi milli mətbuatın 135 illiyinə həsr olunmuşdur (1875-2010).

Azərbaycan dilində ilk milli qəzetin “Əkinçi”nin ilk sayı 1875-ci ilin 22 iyul tarixində çap olunmuşdur. Qəzetin baş redaktoru tanınmış ziyalı, görkəmli alim və publisist Həsən bəy Zərdabi olmuşdur.

İlk mətbuat orqanımız olan “Əkinçi” qəzetinin işıq üzü gördüyü gün - iyul ayının 22-si respublikamızda “Mətbuat Günü” kimi qeyd edilir. Sikkə milli mətbuatın 135 illiyinə həsr olunmuşdur. Xatirə sikkəsinin üz tərəfində görkəmli publisistin portreti, arxa tərəfində isə Azərbaycan Respublikasının xəritəsinin stilistik (qrafik) görünüşü təsvir edilmişdir.

Portretin ətrafında H.Zərdabinin adı və həyat dövrü, xəritənin ətrafında xatirə sikkəsinin buraxıldığı il “2010”-cü il, “Azərbaycan Respublikası” sözləri və xatirə sikkəsinin nominalı göstərilmişdir.

Xatirə sikkəsi Avstriyanın “Austrian Mint” sikkəxanasında yüksək standartlara uyğun hazırlanmışdır. Xatirə sikkəsi Azərbaycan Respublikası ərazisində nominal dəyəri üzrə qanuni ödəniş vasitəsidir.

Nominalı	5 manat
Diametri	37 mm
Çəkisi	31,1 qr
Əyarı	925
Keyfiyyəti	Proof
Buraxılış limiti	1000

ƏDƏBİYYAT

Kitablar

Seçilmiş əsərləri [Mətn] /H.Zərdabi; tərt. ed. və qeyd. Z.Göyüşov; AzSSR EA, Fəlsəfə bölməsi.-Bakı: Azərnəşr, 1960.- 474 s.

Bədəni salamat saxlamaq düsturüləməli [Mətn] /H.Zərdabi; Ə.Bayramov; ön söz X.Kazımlı; tərt. ed. və şərhlər T.Aydınoğlu.- Bakı: Adiloğlu, 2010.- 71 s.

Əkinçi [Mətn] /H.Zərdabi, F.Ağzadə; red. H.Həsənov; ərəb əlifbasından transliterasiya edən E.Qasımova; ön söz T.Aydınoğlu.- Bakı: Garisma, 2008.- 56 s.

Qarışqaların evi [Mətn] /H.Zərdabi; tərt. ed. və işl. Zahid Xəlil; red. Ş.Məmmədova.- Bakı: Gənclik, 1989.- 30,[1] s.

Torpaq, su və hava [Mətn] /H.Zərdabi.- Bakı: [s.n.], 1912 (1330 h).- 75 s. (Kiyev İslam tələbələrinin nəşriyyatı seriyası)

Türk nəğmələrinin məcmuəsi [Mətn] /H.Zərdabi.- Bakı, 1909.- 32 s.

Haqqında

Axundov, M.A. Həsən bəy Zərdabinin təbiyyata aid əsərləri haqqında [Mətn] /M.A.Axundov; red. A. Qəmbərov, M. Mirzəbabalı.-Bakı: Azərnəşr,1958.-100 [4] s.

Axundov, N. Azərbaycan mətbuatının ilki “Əkinçi” qəzetinin 100 illiyi münasibətilə [Mətn] /N.Axundov.- Bakı: Azərbaycan Kitab Palatası, 1976.- 42 s.

Behbudov, Q. Həsən bəy Zərdabinin siyasi-hüquqi görüşləri [Mətn] /Q.Behbudov.- Bakı: Elm, 2000.- 116 s.

Cavadova, E. Sətirlərdə döyünən ürək [Mətn] /E.Cavadova; rəy.: T.Bünyadov, İ.Rüstəmov; red. T.Məmmədov.- Bakı: Azərnəşr, 1988.- 159 s.

Hasan Melikzade Zərdabi ve İkinci gazetesi [Mətn].- Türkiyə, 2012.- 213 s.

Həsən bəy Zərdabının bioqrafiyası və epistolıyır irsi [Mətn] /farsdillı məktubları tərc. ed. A.Ramazanov; red. R.Kərimov; AMEA, M.Füzuli ad. Əlyazmalar İns-tu.- Bakı: Nurlan, 2006.- 183 s.

Həsənov, E. Həsən bəy Zərdabi Azərbaycanda yer quruluşu elminin və torpaq islahatının banisidir [Mətn] /E.Həsənov.- Bakı: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 2006.- 367 s.

Həsənov, X. Həsən bəy Zərdabi Azərbaycanda torpaqşünaslıq və aqrokimya elmlərinin banisidir [Mətn] /X.Həsənov.- Bakı: Azərnəşr, 1972.- 120 s.

Məlikova-Abayeva, H. Hənifə xanım Məlikova-Abayevanın xatirələri [Mətn] /H.Məlikova-Abayeva; red. M.Nazimoğlu.- Bakı: Adiloğlu, 2005.- 125, [1] s.

Məmmədov, Z. Həsən bəy Zərdabi [Mətn] /Z.Məmmədov.- Bakı: Uşaq və Gənclər Ədəbiyyatı Nəşriyyatı, 1969.- 185 s.

Nağıyeva, C. Həsən bəy Zərdabi arxivinin təsviri [Mətn] /C.Nağıyeva; AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu; red. M.Məmmədova.- Bakı: Nurlan, 2008.- 91 s.

Quliyev, V. Böyük əkinçi: Həsən bəy Zərdabi [Mətn] /V.Quliyev.-Bakı: Ozan, 2001.- 180 s.

Rüstəmov, İ. Həsən bəy Zərdabi [Mətn] /İ.Rüstəmov.- Bakı: Gənclik, 1969.- 169 s.

Zamanov, A. Vətəndaşlıq rəşadəti [Mətn] /Zamanov A. Əməl dostları - Bakı: Yazıçı, 1979.- S.76-90.

* * *

Ağayev, R. Azərbaycanda xeyriyyəçilik hərəkatı və Həsən bəy Zərdabi [Mətn] /R.Ağayev //Kaspi.- 2011.- 11 mart.- S.12.

Aydınoğlu, T. Doğru sözün and yeri [Mətn] /T.Aydınoğlu //Şərq.-2011.- 13 yanvar.- S.11.

Azərbaycan mətbuatının banisi - Həsən bəy Zərdabi [Mətn] //Azadlıq.- 2011.- 15 iyun.- S.14.

Bayramlı, E. Milli mətbuatın 135 yaşı təntənə ilə qeyd edildi [Mətn] /E.Bayramlı //Səs.- 2010.- 24 iyul.- S.4-5.

Cabbarlı, A. Həsən bəy Zərdabi irsinə layiqli töhfə [Mətn] /A.Cabbarlı //Azərbaycan.- 2008.- 27 iyul.- S.3.

Cavadov, Z. Həsən bəy Zərdabi və etnoqrafiya mədəniyyəti [Mətn] /Z.Cavadov //Respublika.- 2011.- 31 iyul.- S.5.

Cavadova, E. Azərbaycan milli mətbuatının ilk qəzeti [Mətn] /E.Cavadova //Xalq qəzeti.- 2010.- 3 iyul.- S.6.

Cəbrayilov, R. Mətbuata qayğı Azərbaycanın demokratikləşməsi xəttinin əsasını təşkil edir [Mətn] /R.Cəbrayilov //Xalq qəzeti.- 2010.- 22 iyul.- S.3.

Əhmədov, H. Cəhalət və zülmət dünyasını nurlandıran məşəl [Mətn] /H.Əhmədov //Xalq qəzeti.- 2010.- 6 iyul.- S.6.

Əhmədov, T. Milli mətbuat yüksəliş yolunda [Mətn] /T.Əhmədov //Respublika.- 2010.- 20 iyul.- S.5.

“Əkinçi” [Mətn] //Şərq.-2011.- 15,18,19 yanvar.- S. 11.

Həsən bəy Zərdabi ilə bağlı Türkiyədə nəşr edilən kitabın Bakıda təqdimatı olub [Mətn] //525-ci qəzet.- 2012.- 9 oktyabr.- S.6.

“Həsən bəy Zərdabi” və “Əkinçi” kitabı nəşr olunub [Mətn] //Mədəniyyət.- 2010.- 16 iyul.- S.13.

“Həsən bəy Zərdabi yaradıcılığında milli ekoloji təfəkkür mövzusunda “dəyirmi masa” keçirilmişdir [Mətn] //Azərbaycan.- 2005.- 22 iyul.- S.13.

Həsən bəy Zərdabiyə aid əşyalar tapıldı [Mətn] //Şərq.- 2012.- 21 aprel.- S.6.

Həsənov, E. Həsən bəy Zərdabinin böyük dostları [Mətn] /E.Həsənov //Xalq qəzeti.- 2008.- 5 iyul.- S.7.

Həsənov, H. Milli mətbuatın yaranması - milli istiqlala doğru atılan ilk addım [Mətn] /H.Həsənov //Xalq qəzeti.-2010.- 22 iyul.- S.4.

Kamalqızı, R. “Əkinçi”nin müasiri - Müstəqil Azərbaycan mətbuatı [Mətn] /R.Kamalqızı //Səs.- 2011.- 23 iyul.- S.5.

Kazımlı, X. Zərdabiçilik - millətə təmənnəsiz xidmət örnəyi [Mətn] /X.Kazımlı //Xalq qəzeti.- 2011.- 22 iyul.- S.4.

Mehdixanlı, T. Milli mətbuatımızın banisi [Mətn] /T.Mehdixanlı //Təzadlar.-2010.- 1 iyul.- S. 14.

Məmmədov, Ş. Həsən bəy Zərdabi – xalq yaradıcılığının bilicisi [Mətn] /Ş.Məmmədov //Azərbaycan müəllimi.- 2010.- 16 iyul.- S.1,4.

Məmmədov, V. H.Zərdabinin Bakı Dumasında fəaliyyəti [Mətn] /V.Məmmədov //Azərbaycan.- 2008.- №10.- S.182-184.

Məmmədov, V. “Əkinçi” və Zərdabi irsi milli məfkurə qaynağıdır [Mətn] /V.Məmmədov //Xalq qəzeti.- 2011.- 26 iyul.- S.6.

Mətbuat nümayəndələri ümummilli lider Heydər Əliyevin və Həsən bəy Zərdabinin məzarlarını ziyarət etmişlər [Mətn] //Azərbaycan.- 2009.- 23 iyul.- S.5.

Mirzə Fətəli və Həsən bəy Zərdabi [Mətn] //Şərq.- 2011.- 12 yanvar.- S.11.

Ömərov, V. Həsən bəy Zərdabi və Azərbaycançılıq [Mətn] /V.Ömərov //Səs.- 2012.- 7 mart.- S.13.

Qaliboğlu, E. “Heç olmaz ki, doğru söz yerdə qalsın” [Mətn] /E.Qaliboğlu //Xalq cəbhəsi.- 2009.- 30 iyun.- S.14.

Qaliboğlu, E. 134 yaşlı Azərbaycan mətbuatı [Mətn] /E.Qaliboğlu //Xalq cəbhəsi.- 2009.- 21 iyul.- S.14; 22 iyul.- S.11.

Qaliboğlu, E. Milli mətbuatımızın şərəfli tarixi [Mətn] /E.Qaliboğlu //P.S. Elm, təhsil və həyat.- 2010.- 9 iyul.- S.3.

Quliyev, B. Mətbuata dövlət qayğısına əməli işimizlə cavab verək! [Mətn] /B.Quliyev //Xalq qəzeti.- 2010.- 24 iyul.- S.3.

Quliyev, D. Azərbaycanda söz, fikir və məlumat azadlığının təmin olunması ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır [Mətn] /D.Quliyev //Xalq qəzeti.- 2010.- 22 iyul.- S.5.

Qurbanlı, T. Azərbaycan mətbuatının şərəfli tarixi var [Mətn] /T.Qurbanlı //Səs.- 2010.- 17 iyun.- S.7.

Qurbanlı, T. Müstəqil mətbuatın formalaşması ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır [Mətn] /T.Qurbanlı //Səs.-2010.- 21 iyul.- S.9.

Rəhimzadə, M. Əsrdən uzun “Əkinçi” yolu [Mətn] /M.Rəhimzadə //Ayna.- 2010.- 17 iyul.- S.18.

Rəhimzadə, M. Sözün dəyərinə dayaq duranlar [Mətn] /M.Rəhimzadə //Azərbaycan.-2009.- 22 iyul.- S. 6.

Rüstəmov, İ. “Əkinçi” əsl xalq qəzeti idi [Mətn] /İ.Rüstəmov //Xalq qəzeti.- 2011.- 7 yanvar.- S.7.

Rüstəmov, İ. Maarifçilik mədəniyyətimizin nadir incisi-“Əkinçi” [Mətn] /İ.Rüstəmov //Xalq qəzeti.- 2010.- 26 dekabr.- S.8.

Rzayeva, A. “Əkinçi” ənənələri davam etdirilir [Mətn] /A.Rzayeva //Səs.- 2010.- 17 iyun.- S.8.

Şiriyeva, Z. Həsən bəy Zərdabi və maarif [Mətn] /Z.Şiriyeva //Azərbaycan müəllimi.- 2009.- 17 iyul.- S.3.

Uğur. Həsən bəy Zərdabinin vəfatından 104 il ötdü [Mətn] /Uğur //Xalq cəbhəsi.- 2011.- 30 noyabr.- S.14.

Vəliyev, H. “Tayms” və “Əkinçi” [Mətn] /H.Vəliyev //Respublika.- 2010.- 20 iyul.- S.6.

Xələfli, Ə.R. Həsən bəyin nəyi var? [Mətn] /Ə.R.Xələfli //Kredo.- 2012.- 21 iyul.- S.1.

Xəlilzadə, F. Şimşək ömrü [Mətn] /F.Xəlilzadə //Azərbaycan.- 2011.- 30 iyun.- S.11.

Xəlilzadə, F. Xalqa xidmətin ən yüksək zirvəsi [Mətn] /F.Xəlilzadə //Mədəniyyət.- 2010.- 7 iyul.- S.13.

Yusifovlu, R. Zərdabi və bugünümüz [Mətn] R.Yusifovlu //Ədəbiyyat qəzeti.- 2008.- 11 yanvar.- S.6.

Zərdabi, R. Həsən bəy Zərdabinin Azərbaycan teatr tarixində rolu [Mətn] /R.Zərdabi //Mədəni-maarif.- 2002.- №12.

Rus dilində

Избранные статьи и письма [Текст].- Баку, 1962.- 488 с.

Ахундов, Б. Социально-экономические взгляды М.Ф.Ахундова и Гасанбека Зардаби [Текст] /Б.Ахундов.- Баку, 1961.- 56 с.

Геюшов, З. Мироззрение Г.Б.Зардаби [Текст] /З.Геюшов.- Баку, 1962.- 75 с.

Рустамов, И. Общественно-политические и философские взгляды Гасанбека Меликова Зардаби [Текст] /И.Рустамов.- Баку, 1961.- 160 с.

Современники о Гасанбеке Зардаби [Текст]: сборник.- Баку: Элм, 1985.- 236 с.

Эфендизаде, М. Гасанбек Зардаби – основоположник и популяризатор гигиенических знаний в Азербайджане [Текст] /М.Эфендизаде.- М.: Медгиз, 1961.- 84 с.

İnternetdə

www.anl.az

www.az.wikipedia.org

www.az-custom.net

www.azerbaijan.news

www.az-muallimi.com

www.kitab.az

www.lidertv.com

www.preslib.az

MÜNDƏRİCAT

Həsən bəy Zərdabının 170 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı	3
Tərtibçidən	4
Həsən bəy Zərdabi-170	5
Həsən bəy Zərdabının həyat və fəaliyyətinin əsas tarixləri ...	11
Həsən bəy Zərdabının seçilmiş fikirləri	15
Görkəmli şəxslər Həsən bəy Zərdabi haqqında	19
Həsən bəy Zərdabi haqqında şeirlər	22
Həsən bəy Zərdabi irsinin kitabxanalarda təbliği	26
Əlavələr	35
Ədəbiyyat siyahısı	40

**Azərbaycan maarifinin yorulmaz carçısı
Həsən bəy Zərdabi-170**

(Metodik vəsait)

Nəşriyyat redaktoru: Mehriban Cəfərova

Ünvan: AZ-1000 Bakı ş., Xaqani küç. 29

E-mail: contact@anl.az

URL: www.anl.az